

Latvijas tūrisma uzņēmēju aptauja par situāciju tūrismā Latvijas reģionos 2020.gada aprīļa beigās

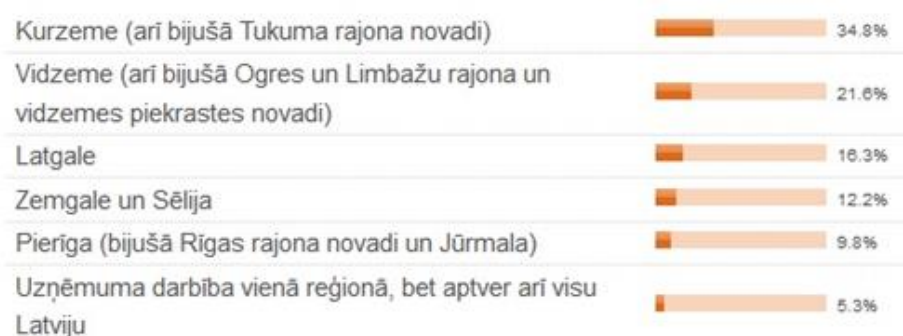
Saistībā ar Covid-19 vīrusa izplatīšanos un Latvijā noteikto ārkārtas stāvokli, tūrisma nozare kopā ar to saistītām citām nozarēm ir pirmā, kas cietusi. Lai noskaidrotu situāciju un uzņēmēju noskaņojumu, Latvijas reģionālās tūrisma asociācijas sadarbībā ar TICu asociāciju "Lattūrinfor" 2020.gada martā iepilnvaroja vairākkārtēju uzņēmēju aptauju un jau 2020.gada marta beigās veica pirmo Latvijas reģionu tūrisma uzņēmējus (visos reģionos, kā arī Pierīgā un Jūrmalā, izņemot Rīgu) par to situāciju 2020.gada marta beigās. Pirmajā anketēšanas reizē piedalījās 450 uzņēmēji.

2020.gada aprīļa beigās tika veikta nākamā anketēšana par situācijas izmaiņām pēc mēneša, kad pagājušas 50 dienas kopš ārkārtējās situācijas izsludināšanas valstī, kas pulcēšanas ierobežojumu dēļ liedza vai daļēji ierobežoja darbības iespējas tūrisma uzņēmumiem. Otrās anketēšanas mērķis bija fiksēt izmaiņas tūrismā Latvijas reģionos un tūrisma uzņēmēju noskaņojumā, novērtēt valdības sniegtos atbalsta instrumentus, kā arī komunikāciju ar nozari.

Ģeogrāfija un respondentu daudzums

Anketēšana Latvijas reģionos veikta no 2020.gada 22.aprīļa līdz 1.maijam. Aptaujas laikā kopā saņemtas **383 respondentu atbildes** (par 67 respondentiem mazāk nekā pirmajā aptaujā), t.sk. **35% atbilžu ir no Kurzemes** tūrisma reģiona (Kurzemes plānošanas reģions + bijušā Tukuma rajona novadi), **22% no Vidzemes** (Vidzemes plānošanas reģions + bijušo Ogres un Limbažu rajonu novadi + bijušā Rīgas rajona piekrastes novadi), **16% no Latgales**, **12% no Zemgales un Sēlijas** un **10% no Pierīgas** (bijušā Rīgas rajona novadi un Jūrmala), savukārt **5% uzņēmēju darbība aptver visu Latvijas teritoriju**.

Reģions, kurā darbojas (vairākas atbildes iespējamas)

Iesniegto atbilžu skaits par to, kāds ir uzņēmuma vads, ir gandrīz divreiz lielāks, jo naktsmītņu uzņēmēji vai tūristu piesaistes vietas nodarbojas ar vairāku pakalpojumu sniegšanu, tādēļ anketēšanas laikā tika pieļauts, ka uzņēmēji sniedz vairākas atbildes par sava uzņēmuma pamatnodarbošanos. Ņemot vērā arī atbildes variantā "cits nodarbošanās veids" minēto informāciju, pēc darbības veida gandrīz 1/3 daļa – **30% respondentu ir naktsmītņu īpašnieki, 34% - tūristu piesaistes vietas un aktīvās atpūtas piedāvājumi, 14% ēdināšanas uzņēmumu, 18% telpu nomu pakalpojumi** un 10% citu pakalpojumu sniedzēji (daļēji atšifrēti pakalpojumi). Starp citiem respondentiem ir 8 tūrisma informācijas sniedzēji, 6 gidi, 2 tūrisma aģentūras, 4 pasažieru pārvadātāji un 1 suvenīru veikals.

Situācija uzņēmumos. Darba turpināšana

Anketēšanas brīdī – laikā, kad jau 40-50 dienas Latvijā darbojas ārkārtas stāvokļa ierobežojumi, slēgti avio un prāmju reisi, arī robežas, atcelti publiskie pasākumi, pastāv ceļošanas un socializēšanās ierobežojumi, uz jautājumu, vai uzņēmums vēl darbojas, ar **“jā” atbildējuši 64% respondentu.**

Vai uzņēmums vēl ir atvērts un darbojas

Jā	245		64%
Nē	138		36%
Iesniegto atbilžu summa	383		

Līdzīgs atbildes procents bija arī aptaujā pirms mēneša, kad pozitīvu atbildi sniedza 60% uzņēmēju.

Situācija uzņēmumos. Rezervācijas

Noskaidrojot situāciju, vai uzņēmums šajā laikā ir saskāries ar kādu pakalpojumu rezervāciju vai pieteikumu atcelšanu, tad **85% atbildētāju ir saskārušies ar rezervāciju atteikumu.**

Vai uzņēmums ir saskāries ar pakalpojumu rezervāciju/pieteikumu atcelšanu?
(vairākas atbildes iespējamas) (atbilde uz jautājumu nav obligāta)

Jā	324		84.8%
Nē	44		11.5%
Cits	14		3.7%
Iesniegto atbilžu summa	382		

Atbildes par rezervāciju atcelšanu – naktsmītnes vai ekskursiju pieteikumi, vai publisko pasākumu norises vai objekta apmeklējums kā tāds, izlasāmas atbilžu variantā “Cits”, raksturojot situāciju, kas noticis laikā līdz aptaujas veikšanai. Proti, 2/3 atbilžu teikts, ka viss rezervētais tiek atcelts vai pārcelts labākajā gadījumā uz citu laiku, naktsmītnes, kas darbojas galvenokārt vasaras sezonā, nesaņem rezervācijas vispār, apskates objekti slēgti, gaidot tālākus valdības lēmumus.

Uzdodot precīzāku jautājumu, kā uzņēmuma darbība traucēta, vairāk nekā **1/3 daļa atbildējuši, ka atceltas rezervācijas un apmeklējumu pieteikumi gan pavasarim, gan vasarai**, tāpat kā martam, aprīlim un maijam. **Gandrīz 10% respondentu rezervācijas atceltas ne vien pavasarim un vasarai, bet arī rudenim.**

Ja uzņēmuma ierastā darbība ir traucēta/paralizēta, kādas izmaiņas Jūs skārušas?
(vairākas atbildes iespējamas) (atbilde uz jautājumu nav obligāta)

Atceltas rezervācijas un pieteikumi gan martā, gan aprīlī	77		17.4%
Atceltas rezervācijas un pieteikumi martā, aprīlī un maijā	162		36.7%
Atceltas rezervācijas un pieteikumi gan pavasarim, gan vasarai	162		36.7%
Atceltas rezervācijas gan pavasarim, gan vasarai un arī rudenim	41		9.3%
Iesniegto atbilžu summa	442		

Rēķinot procentuāli, gandrīz 38% respondentu rezervācijas atceltas 100%, nepilniem 28% - 90% rezervāciju, vairāk nekā puse – līdz 75% rezervāciju samazinājies gandrīz 16% respondentu.

Cik lielā apmērā samazinājušās rezervācijas/pieteikumi, uzņēmuma darbības apjoms?
(vairākas atbildes iespējamas) (atbilde uz jautājumu nav obligāta)

Salīdzinot ar marta aptaujas rezultātiem, aprīlī notikusi lielākā rezervāciju un apmeklējumu pieteikumu atcelšana.

Situācija uzņēmumos. Darbinieki

Skatot aptaujātos uzņēmumus pēc darbinieku skaita, atbildes sniedzis 381 respondents (t.i. 2 nav iesnieguši savas atbildes). No tiem **65% ir mazie-mikro uzņēmumi**, kuru darbinieku skaits nav lielāks par 5 cilvēkiem. Aptuveni 88 uzņēmumi būtu klasificējami kā klasiski **mazie uzņēmumi, kuros darbinieku skaits ir no 6 līdz 30 (proti, t.i. 23%)**. Tikai 3% uzņēmumu, kuriem norises tūrisma un iespēja strādāt nākotnē ir svarīga, ir vidēji uzņēmumi, no tiem tikai 1 aptauju veikušais uzņēmums ir ar vairāk nekā 100 darbinieku.

Gandrīz 9% respondentu norādījuši, ka tiem nav darbinieku, taču liela daļa no tiem ir pašnodarbinātās personas – amatnieki.

Darbinieku skaits pirms COVID-19 krīzes. (vairākas atbildes iespējamas)
(atbilde uz jautājumu nav obligāta)

Atbildot uz jautājumu, cik darbinieku ir anketas aizpildīšanas brīdī, anketu aizpildījuši 374 respondenti.

Darbinieku skaits anketas aizpildīšanas brīdī (vairākas atbildes iespējamas)
(atbilde uz jautājumu nav obligāta)

Skatot atbildes, redzams, ka lielākā daļa uzņēmēju ir samazinājuši darbinieku skaitu.

Uz jautājumu, kāda forma izvēlēta darbinieku samazināšanai (dīkstāvei vai atlaišanai), saņemtas 458 atbildes.

Kāda forma izvēlēta darbinieku dīkstāvei/atlaišanai (vairākas atbildes iespējamās) (atbilde uz jautājumu nav obligāta)

Gandrīz 15% izvēlējušies dīkstāvi ar valdības atbalstu, savukārt 14% samazinājuši darbinieku slodzes. 10% izvēlējušies dīkstāves pabalstu izmaksāšanu bez valdības atbalsta, bet 10.3% ir samazinājuši darbinieku skaitu, tos atbrīvojot.

8.5% izmantojuši iespēju nosūtīt darbiniekus ikgadējā atvaļinājumā, bet 7.2% - bezalgas atvaļinājumā. Vien 7.6% respondentu turpina nodarbināt darbiniekus iepriekšējā apmērā, savukārt 18.1% atbildējis, ka uz viņiem jautājums par darbinieku dīkstāvi neattiecas, kas galvenokārt ir pašnodarbinātās personas vai tūrisma objekti, kuros nav algotu darbinieku.

Atbildi uz jautājumu, vai, piesakoties dīkstāvei, nācās saskarties ar kādām problēmām, sniedza 320 respondenti, no kuriem dīkstāves pabalstam pieteicās 137 respondenti. Ar problēmām saskārās 80 no tiem, savukārt 57 neminēja, ka būtu bijušas problēmas.

Vai piesakoties dīkstāvei, nācās saskarties ar kādām problēmām? (vairākas atbildes iespējamās) (atbilde uz jautājumu nav obligāta)

Valsts atbalsts uzņēmējiem un tā novērtējums

Aprīļa aptaujas laikā valsts atbalsts uzņēmējiem bija plašāks nekā aprīlī. Jautājot, par to, kādiem valsts atbalsta pasākumiem uzņēmumi jau pieteikušies, saņemta 241 respondenta atbilde. Lielākā daļa atbildēja, ka izmantojuši valsts atbalsta pasākumus, kurus administrē VID:

- **gandrīz 25% dīkstāves atbalstam uzņēmumu darbiniekiem un pašnodarbinātajiem;**
- **gandrīz 13% nodokļu samaksas termiņa pagarināšanai;**
- **10% PVN pārmaksas atmaksai;**
- **gandrīz 3% gada pārskatu termiņa pagarināšanai un**
- **gandrīz 3% iedzīvotāju ienākuma nodokļa avansa maksājumu atlikšanai.**

Starp pārējiem atbalstiem nepilni 6% pieteikušies kredītbrīvdienām komercbankās (14 uzņēmumi), bet aptuveni 5,5% pieteikušies atbalstam uzņēmumu nomas maksai.

Vairāki uzņēmumi (5 gb) pieteikušies vairākām atbalsta programmām. Taču starp atbilžu variantiem "cits" lielākā daļa atbildējusi, ka **nav pieteikušies nevienam atbalstam (41 atbilde)**, savukārt **14 respondenti atbildējuši, ka tiem joprojām nepienākas atbalsts vai tie neatbilst kritērijiem** (apskates objekts, kas ir piemājas saimniecība, vai tūristu piesaistes vietu izveidojusi biedrība, vai uzņēmums joprojām gaida atbildi no VID u.tml.). Vairāki respondenti atbildējuši, ka tiem atbalsts nav nepieciešams vai ka to neprasis no valsts, kā arī, ka turpina darbu vai "izdzīvo no iekšējām rezervēm".

Kādiem valsts atbalsta pasākumiem uzņēmums jau pieteicies? (atbilde uz jautājumu nav obligāta)

Tiem, kas nebija pieteikušies nevienam valsts atbalstam, tika uzdots jautājums, kāds ir bijis iemesls, kāpēc nav pieteikušies, ar iespēju sniegt vairākus atbilžu variantus. Joprojām populārākais atbilžu variants ir – **uzņēmums vai uzņēmējs neatbilst kritērijiem, lai saņemtu kādu no atbalsta veidiem (52,3% gadījumu)**.

Joprojām liels atbilžu skaits – **12,9% ir arī to, kuri neizprot, vai tiem vispār pienākas atbalsts, kā un kur tam jāpiesakās**, kas norāda uz neveiklu vai nesaprotamu komunikāciju no valsts puses, kā arī uz nepareizi izvēlētajiem komunikācijas kanāliem vai nepilnīgu komunikācijas procesu.

Ja neesat pieteicies nevienam atbalsta instrumentam, kāpēc?
(vairākas atbildes iespējamas) (atbilde uz jautājumu nav obligāta)

Starp atbilžu variantiem "cits" bija izlasāmas atbildes, no kurām 16 joprojām minēts, ka nekvalificējas nevienam atbalsta veidam (neatbilst kritērijiem). Biežākie pamatojumi:

- uzņēmējs ir darba attiecībās citā uzņēmumā vai ir vēl kāds papildus darbs;
- uzņēmums pieteicies nomas maksas pagarinājumam struktūrvienībai, kas darbojas tūrismā, taču, tā kā uzņēmumam ir parāds, atbalsts nav gūts, lai gan struktūrvienība ir slēgta piespiedu kārtā;
- tūrismā darbojas pašvaldības (budžeta) iestāde;
- martā neatbilda kritērijiem, gaida aprīļa beigas, lai skatītos, vai varēs pieteikties;
- uzņēmēji līdz galam tā arī nesaprot, vai atbilst kritērijiem, tāpēc nepiesakās (baidās);
- uzņēmums krīzes laikā uzsācis ko citu (dažādojis savu darbību), kas ieņem naudu, taču pamatpakalpojumi (naktsmītne vai ēdināšanas pakalpojumi) neieņem neko, kā rezultātā – neatbilst kritērijiem, jo uzņēmums tomēr strādā;
- uzņēmumam ir sezonāla darbība (sākas 1.maijā), līdz ar to neatbilst kritērijiem;
- pārāk liela birokrātija un institūcijas neizskata jautājumu pēc būtības;
- uzskata, ka tāds atbalsta veids, kāds būtu nepieciešams lauku tūrismā, nemaz nepastāv.

12 respondenti atbildēja, ka tiem valsts atbalsts nav nepieciešams, 3 – nav citu iespēju, jāturpina strādāt, "jāturpina kulties", 4 respondenti uzskata, ka nav vērts pieteikties un netic atbalstam utt.

Jautājot, kur uzņēmēji guva informāciju par valsts atbalsta veidiem tūrisma uzņēmējiem, populārākā atbilde bija – **masu mēdijos (36,6%) un sociālajos tīklos (15,8%), kā arī VID mājas lapā (14%).**

Kur saņēmt informāciju par pieejamo atbalstu?
(vairākas atbildes iespējamas) (atbilde uz jautājumu nav obligāta)

Jautājot uzņēmējiem pēc komentāriem, lai novērtētu šobrīd pieejamos atbalsta instrumentus krīzes pārvarēšanai, liela daļa komentāru bija neitrāli, daži bija pozitīvi un daudz bija negatīvu. Protams, tika minētas daudzas un dažādas situācijas, kādas ir katram uzņēmumam, cik viegli vai sarežģīti bijis pieteikties uz atbalstu un saņemt pozitīvu atbildi vai tieši otrādi – saņemt atteikumu. Veidojot kopsavilkumu, izkristalizējās sekojošas lietas:

- 1) piedāvātie atbalsta instrumenti ir neefektīvi uzņēmumiem, kas turpina darboties vai kuri ir tā saucamie sezonas pakalpojumu sniedzēji un darbojas vien pāris mēnešu gadā; tie saskaras ar situācijām, ka:
 - tie nevar pretendēt uz dīkstāves pabalstiem, jo uzņēmumi turpina darboties;
 - sezonas uzņēmumos darbinieki tiek pieņemti uz sezonu nevis uz 12 mēnešiem;
 - sezonas uzņēmumi cīnās ar fiksēto izmaksu nomaksu, t.sk. valsts un pašvaldību sniegtajiem komunālajiem maksājumiem, komercNĪN, kas maksājams 12 mēnešus nevis tikai uzņēmuma darbības laiku;
- 2) piedāvātie instrumenti principā nav pieejami mazajiem uzņēmumiem; vairāku uzņēmumu pieredze – visos iespējamajos instrumentos saņemts atteikums;
- 3) piedāvātās atbalsta programmas nav pieejamas biedrībām, kuras izveidojušas un apsaimnieko kādu no tūristu piesaistes vietām vai aktīvās atpūtas piedāvājumu; tāpat uz biedrībām neattiecas pašvaldību atbalsts telpu nomu atlaidēm;
- 4) atbalstu nespēj gūt arī tie, kuriem ir piemājas saimniecības, kas tūrismā piedāvā iepazīt kādu no lauksaimniecības jomām (augkopību, lopkopību u.c.);
- 5) no atbalsta saņemšanas pilnībā izslēgti jaunie uzņēmumi, kas izveidojušies 2019.gadā;
- 6) vairāki uzņēmēji joprojām min, ka kā vienīgie uzņēmuma darbinieki un valdes locekļi reizē nevar saņemt atbalstu;
- 7) atbalstu nespēj saņemt pašnodarbinātie, kuri strādā vēl kādā citā vietā kā algoti darbinieki, lai gan būt par pašnodarbināto vai algot vēl kādu otru darbu tie izvēlējušies, lai iegūtu dzīves pienācīgus iztikas līdzekļus un tāpēc nebūtu uzskatāmi par kaut kādiem privilēģētiem vai pārākiem (būtībā, tie tiek sodīti par savu čaklumu nevis dzīvošanu uz pabalstu rēķina);
- 8) atbalstu saņemt aptaujas veikšanas brīdī nevar tie, kas ir dažādās atbalstāmajās sociālajās grupās – pensionārs, invalīds u.tml., kas tūrismā ir dīkstāvē, bet uz mazāk slodzītēm strādā, piemēram, pedagoģisko darbu;
- 9) valsts un pašvaldību īpašumu nomas maksas atlaides nevar gūt arī tie, kas nav reģistrēti komercreģistrā, bet tikai VID;
- 10) pieteikumu izskatīšana joprojām ir lēna un gausa; daži uzņēmēji minējuši, ka atbildi gaida jau 3 nedēļas;
- 11) joprojām informācijas saņemšanas iespēja ir apgrūtināta – kur meklēt, kam jautāt padomu, nav iespējams saņemt bezmaksas konsultāciju pirms pieteikties, kad konsultants izskata katra konkrētā uzņēmuma situāciju;
- 12) trūkst informācijas un precīzas norādes, kā šobrīd uzņēmums var uzņemt viesus, ko drīkst un nedrīkst, kā jāveic dezinficēšana, klientu anketēšana, informēšana par ierobežojumiem un drošības pasākumiem u.c. tūrisma uzņēmumos specifiskie jautājumi;
- 13) šķiet, ka pārāk lieli administratīvie resursi tiek tērēti, lai organizētu visas atbalsta programmas, kas rada ilgu izskatīšanu, daudz atteikumu, un “lielais ierēdņu aparāts izpaužas pārmērīgā centībā”.

Daudzi uzņēmumi izvēlējušies pirmām kārtām samaksāt darbiniekiem darba algas, tādējādi nonākot nodokļu parādnieku sarakstā, līdz ar ko vairs nevar pretendēt uz citu atbalstu. Vairāki uzņēmēji uzskata, ka tas nebūtu pareizi – sodīt un neatbalstīt uzņēmējus, kas turpina nodarbināt darbiniekus, neradot slogu valsts sociālajam budžetam. Turklāt ir jāparedz, ka arī pēc krīzes, bet socializēšanās ierobežojumu atcelšanas liela daļa uzņēmumu nemaz nevarēs darbiniekiem apmaksāt pilnu darba algu, kas nozīmē, ka nākotnē būtu jāparedz atbalsts šādai situācijai.

Daudzi uzņēmēji nav arī izmantojuši kredītbrīvdienu atbalsta pasākumu, jo tas nākotnē ir papildus finanšu slogs, kurš piedevām, visticamāk, nebūs apmaksājams, jo nākotnes situācija netiek prognozēta pārāk pozitīva (līdzīga 2019.gada vasaras sezonai – kā iepriekš ar attīstības līkni uz

augšu), kas nozīmē, ka uzņēmumi negūs ienākumus, lai tiktu galā ar kredītu un kredītbrīvdienu nomaksu.

Joprojām ir valsts institūcijas, kas neņem vērā radušos situāciju un nav pretimnākoši. Kā tādi tiek minēti Latvenergo, Latvijas Valsts meži, Altum. Kā tika minēts vienā no atbildēm: “Nav pieļaujams, ka uzņēmēji visu laiku tiek kaunināti. Tas mazina uzņēmēju uzticību, kā arī rada nedrošumu un atturīgumu attiecībā ar valsts iestādēm. Komercuzņēmumi ir tie, kas nopelna algas šim milzīgajam valsts aparātam. Nevis mums ir jālolo ierēdņi, bet tieši otrādi.” Tāpat vairāki uzņēmēji minējuši “dokumentu kalnus”, kas nepieciešami sagatavot, lai pēc tam saņemtu atteikumus. Līdz ar to svarīga būtu šī iepriekšējā individuālā konsultācija.

Jāpdomā būtu par valsts atbalstu tūrisma uzņēmumiem, kam ir sezonāls raksturs. Tāpat nepieciešams izstrādāt atbalsta programmu uzņēmuma daļējai dīkstāvei vai daļējai darbinieku dīkstāvei.

Vairāki uzņēmēji izteikušies, ka pozitīvi vērtējams būtu beznosacījumu grants visiem krīzes skarto jomu uzņēmumiem - programma neliela atbalsta gūšanai (atkarībā no iepriekšējā gada apgrozījuma), lai uzņēmuma darbību nepārtrauktu kā tas ir citās Eiropas valstīs atbalstam lauku tūrismam. Valstij arī būtu jādod vadoši norādījumi lielo Latvijas monopoluzņēmumu – Latvenergo, Sadales tīkli, Latvijas gāze, LMT, Latvijas Valsts meži u.c. vadībām uzņēmēju atbalstošai rīcībai.

Kopumā, kritēriji atbalstam ir izstrādāti formāli, neiedziļinoties nozaru un situāciju specifiskā. Esošais atbalsts strādā īstermiņam un nerisina problēmas, kas radīsies pēc t.s. krīzes – problēmas, kas radīsies nākotnē. Jau tagad paredzamā situācija tomēr liek domāt par to, ka nakšņošanas un ēdināšanas biznesam būtu jāsamazina PVN no 12% un 21% uz 5% abās jomās.

Uzņēmēju noskaņojums

Vaicājot, kā uzņēmums plāno rīkoties tuvākajā laikā – saglabāt uzņēmumu vai to likvidēt, vai apstādināt tā darbību uz laiku, vai kā citādi rīkoties, **vairāk nekā puse uzņēmēju atbild, ka gatavi saglabāt uzņēmuma darbību (65%). Aptuveni 16% atbildējuši, ka plāno uzņēmuma darbību tuvākajā laikā iesaldēt. Aptuveni 5% plāno samazināt šī brīža darbinieku skaitu, bet 4% samazinās jau samazināto darbinieku skaitu. Savukārt 5 uzņēmumi ir atbildējuši, ka plāno likvidēt uzņēmumu.**

Kā uzņēmums plāno rīkoties tuvākajā laikā? (vairākas atbildes iespējamās)
(atbilde uz jautājumu nav obligāta)

Saglabāt uzņēmumu un turpināt darbību	280	64.8%
Uzņēmuma darbību tuvākajā laikā iesaldēt	68	15.7%
Likvidēt uzņēmumu	5	1.2%
Samazināt šī brīža darbinieku skaitu	23	5.3%
Samazināt vēlreiz jau samazināto darbinieku skaitu	17	3.9%
Cits	39	9%
Iesniegto atbilžu summa	432	

Starp atbildēm “cita atbilde” aptuveni puse respondentu min, ka vēl nezina savus nākotnes plānus – nogaida, domā, ko darīt, jo viss atkarīgs, kā mainīsies situācija nākotnē. Neliels skaits respondentu – 4 minējuši, ka savu darbību jau ir iesaldējuši. Kādi 6 respondenti min, ka, iespējams, savu darbību nākotnē samazinās (samazinās pakalpojumu kāstu, darbinieku skaitu) vai pārprofilēs, iespējams, lai darbotos ar tūrismu nesaistītā nozarē. Savukārt 14 respondenti plāno turpināt darbu, meklēt risinājumus, piemērotus jaunajai situācijai, lai noturētu gan uzņēmumu, gan darbiniekus, kas ilgstoši gatavoti darbam tieši tūrismā konkrētajā uzņēmumā: “Darbības maiņa, produktu maiņa, piedāvāšanas un mārketinga maiņa. Svarīgi, lai atsākas tūristu ceļošana uz reģioniem, t.sk. grupām

iespējami ātri. Pat, ja pasākumi tiks atļikti, svarīgi ir atļaut ceļot pa Latviju pašu iedzīvotājiem, un, ja iespējams, arī Baltijas valstu tūristiem.”

Uz jautājumu, ņemot vērā notiekošo, vai tuvākā vai tālākā nākotnē uzņēmēji apsver domu pārprofilēt uzņēmumu darbību uz citu darbības veidu, lielākā daļa – **63,4%** atbildēja, ka turpinās strādāt tajā pašā jomā un pamatpakalpojumi nemainīsies.

Ņemot vērā notiekošo, vai tā tuvākā un tālākā nākotnē apsverat domu pārprofilēt uzņēmumu darbību uz citu darbības veidu (vairākas atbildes iespējamas) (atbilde uz jautājumu nav obligāta)

Atbilžu variantā “cita atbilde” respondenti, kas jau atbildējuši kādā no iepriekš minētajiem variantiem, snieguši komentārus. 1/3 daļa no tiem ir vērtējami kā pozitīvi, piemēram, “pakalpojumi jau līdz šim bija diferencēti, bet turpmāk šim pievērsīsim vēl lielāku nozīmi un plānojam vēl aktīvāk darboties citās, ar tūrismu nesaistītās nozarēs”, vai “plānojam arī citas nozares un būtiski paplašināt darbību.” Aptuveni 1/3 daļa komentāru ir neitrāli, jo tūrisms nav vienīgā joma, kurā darbojas, vai arī tas ir tikai pārdošanas kanāls: “Tā kā mūsu pamatdarbība nav tūrisms, tas ir viens no pārdošanas kanāliem, tad pagaidām mazāk koncentrēsimies uz šo pārdošanas kanālu”. Ir arī 1 pesimistisks: “Atdosim parādus, un brauksim projām no šīs melīgās, nežēlīgās valsts sistēmas.”

Uzņēmēju priekšlikumi

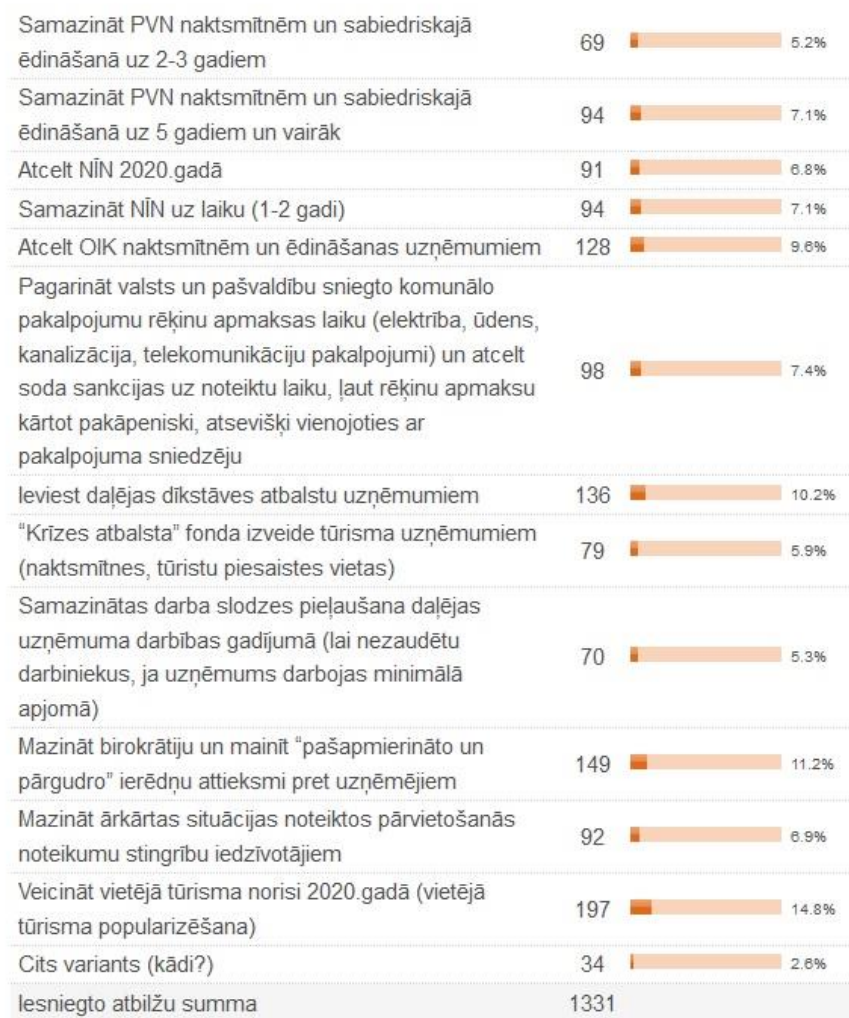
Priekšlikumi valsts un pašvaldību atbalsta programmām

Vaicājot, kādi būtu priekšlikumi valsts un pašvaldību rīcībai šobrīd – aptaujas laikā uzņēmējdarbības attīstībai un atbalstam nākotnē, lielākā daļa respondentu – **14,8%** no visiem ieteikumiem minēti nepieciešamība veicināt tūrisma norisi 2020.gadā, t.sk. vietējā tūrisma popularizēšanu. To, ka ļoti svarīga ir valsts un pašvaldību darbinieku attieksme pret uzņēmējiem – šajā situācijā – vērsta uz izpratni un pretimnākšanu, apliecina **11,2%** atbilžu, ka svarīgi mazināt birokrātiju un mainīt “pašapmierināto un pārgudro” ierēdņu attieksmi pret uzņēmējiem.

Vidēji **10%** atbilžu variantos minēts, ka svarīgs atbalsta rīks būtu **daļējas dīkstāves atbalsta pasākums uzņēmumiem un OIK atcelšana naktsmītnēm un ēdināšanas uzņēmumiem**. Vairāk nekā **7%** atbilžu ir par to, lai **pagarinātu valsts un pašvaldību sniegto komunālo pakalpojumu rēķinu apmaksas laiku**, kā arī mazināt ārkārtas situācijas noteiktos pārvietošanās noteikumus.

Gandrīz visas naktsmītnes, kas ir aptuveni **30%** respondentu, minējušas, ka svarīgi būtu samazināt **PVN naktsmītnēm un sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumiem**. Tikpat liels respondentu skaits minējis, ka būtu labi, ja atceltu arī **NĪN nomaksu 2020.gadā vai to samazināt uz 1-2 gadiem**. Aptuveni **20%** respondentu arī minējuši, ka svarīgi būtu izveidot “krīzes atbalsta fondu” tūrisma uzņēmumiem.

Kādi būtu Jūsu priekšlikumi valsts un pašvaldību rīcībai šajā situācijā uzņēmējdarbības attīstībai un atbalstam nākotnē? (vairākas atbildes iespējamās) (atbilde uz jautājumu nav obligāta)

Sarp citām atbildēm minēti gan daži jauni priekšlikumi, gan aktualizēti iepriekš minētie un ne pārāk veiksmīgie atbalsta rīki. Tā, domājot par biznesa attīstību, ierosinājums ir **atvieglot biznesa attīstības nosacījumus caur Altum, veidot tādu kā attīstības projektu līnijas caur Altum**. Uzņēmēji, kuri saņēmuši kredītatbalstu viesnīcu rekonstrukcijai, ierosina **veidot atbalsta programmu saņemto aizdevumu kredītprocentu atmaksai uz krīzes laiku**. Tāpat būtu jāskatās arī kādi citi kritēriji, ne tikai 2019.gada marta dati, lai noteiktu, vai uzņēmums ir cietis no COVID-19 radītās krīzes vai nē. Sarp priekšlikumiem / komentāriem ir arī ierosinājums **veidot grantu programmu tūrisma uzņēmējiem**.

Sarp priekšlikumiem, kas saistīti ar ikdienas darba nodrošināšanu tiem uzņēmumiem, kas joprojām darbojas, ir tādi kā **samazināt nodokļu slogu mazajiem tūrisma uzņēmumiem, kas turpina darboties arī krīzes laikā, kā arī samazināt PVN mājražotāju produkcijai**. Sarp ierosinājumiem ir arī komentārs, **neskaitīt soda % par nenomaksātajiem nodokļiem visiem uzņēmumiem** neatkarīgi no tā, vai tas VID pieteicies vai nepieteicies nodokļu apmaksas atlikšanai.

Kas attiecas uz elektrības pakalpojumiem, ierosinājums ir **atbrīvot sezonālās naktsmītnes no sadales tīklu maksas**, jo arī elektrība šajās adresēs tiek lietota tikai 4-5 mēnešus gadā.

Vairāki priekšlikumi ir bijuši no lauksaimniekiem, kuri tūrismā darbojas kā tūristu piesaistes vietas, iepazīstinot ar lauku dzīvesveidu vai attiecīgo lauksaimniecības nozari. Vieni lūdz **finansāli atbalstīt lopkopjus, kuriem dzīvnieki jābaro neatkarīgi no tā, vai tūristi tos apmeklē vai neapmeklē**, taču šī brīža situāciju daļu ienākumu šim darbam negūst tūristu ierobežotās ceļošanas dēļ. Ir ierosinājumi **Nodarbinātības valsts aģentūrai veidot atbalsta programmu sezonas laukstrādnieku mobilitātes veidošanai**, proti, gan uzņemties veidot datu bāzi ar lauksaimniecības uzņēmumiem, kam nepieciešami sezonas darbinieki, gan veidot darbinieku datu bāzi, kas gatavi strādāt lauksaimniecībā

vasaras sezonā, kā arī nodrošināt to mobilitāti, izmantojot šobrīd dīkstāvē esošos pasažieru pārvadātājus, kuru pakalpojumu sniegšana – tūristu grupu vešana arī šobrīd nenotiek.

Runājot par solidaritāti, priekšlikumos ir arī minēts, ka **valsts sektorā būtu solidaritātes dēļ jāsamazina darba algas. Valstij un pašvaldībām nebūtu jāiegulda līdzekļi kempingu un citu servisa pakalpojumu izveidē**, jo tā ir privātā uzņēmēja darbības niša. Minēts arī ir, ka nebūtu jāveido dabas takas un atpūtas vietas, taču te domas dalās respondentiem: vietās, kur ir uzņēmējs, to darīt kategoriski nevajadzētu.

Aktuāla ir arī informācijas sniegšana par saņemamajiem atbalstiem, jo daļa uzņēmēju informāciju saņēmuši un pieteikušies, to grāmatvežu rosināti. Paši neuzdrošinātos par kādu no programmām interesēties, jo valoda ir birokrātiski, precīza informācija grūti sameklējama un citi komunikācijas procesa šķēršļi.

Vairāki respondenti minējuši, ka būtu svarīgi meklēt risinājumus, kā sildīt ekonomiku un veicināt tās attīstību. Tūrisma jomā kā viens no populārākajiem ierosinājumiem, protams, ir **atcelt pārvietošanās ierobežojumus** ne vien Latvijas, bet Baltijas valstu starpā un veicināt vietējā tūrisma (Latvijas un 3 Baltijas valstu) kampaņu. Kampaņu varētu veidot arī kā spēli, kuras laikā punktus krāj gan ceļotāji, gan uzņēmēji un noslēgumā abas puses saņem kādas balvas.

Kas attiecas uz cilvēku daudzumu vienkopus, ja tomēr jāievēro ierobežojumi cilvēku skaitā, tad būtu labi, ja ļautu pārvietoties mazās grupās, piemēram, 2 ģimenes – līdz 10 cilvēki. Ja nepieciešams, izvirzīt kā vienu no noteikumiem pārvietoties un/vai piedalīties publiskos pasākumos ar sejas maskām.

Uzņēmēji vēlētos, lai valsts vairāk līdzekļu atvēlētu **ceļošanas kampaņas popularizēšanai** masu mēdijos gan vietējam tūrismam, gan arī starptautiskajam, pozicionējot tīri objektīvi, cik droša valsts esam.

Priekšlikumi reģionālajām asociācijām un LIAA

Starp priekšlikumiem reģionālajām asociācijām un LIAA tālākai tūrisma attīstībai Latvijā, kā populārākais darbības virziens minēts **vietējā tūrisma veicināšana ar jaunām reklāmas un mārketinga kampaņām (45.2% atbilžu)**.

Gandrīz 27% atbilžu kā svarīgu rīku tūrisma veicināšanai min “ātro” atbalsta programmu tūrisma uzņēmumu atbalstam jaunu produktu un piedāvājumu veidošanai.

Tieši **20%** atbilžu minēts, ka kā 3.nozīmīgākais rīks Latvijas tūrisma attīstības veicināšanai būtu **online piedāvājumu attīstība** – pārdošana, virtuālas tūres utt., kuru izveidei uzņēmēji vēlētos cerēt uz valsts atbalstu.

Kādi būtu Jūsu priekšlikumi reģionālajām tūrisma asociācijām un LIAA tūrisma departamentam tālākai rīcībai tūrisma attīstībai, galamērķa reklamēšanai vai tūrisma uzņēmējdarbības attīstībai? (vairākas atbildes iespējamās) (atbilde uz jautājumu nav obligāta)

Starp citām atbildēm tika ierakstīti komentāri par iepriekš minētajām aktivitātēm. Vēlējums no **LIAA redzēt vairāk atbalsta instrumentus tūrisma attīstībai**, ne tikai eksportam, jo uzņēmēji LIAA saskata ne tikai kā eksporta veicināšanas organizāciju, bet arī vispār – uzņēmējdarbības veicināšanas

institūciju. **Veidojot jaunas atbalsta vai grantu programmas, mazie uzņēmēji priecātos par atbalstu 80% apmērā**, jo tiem brīvu līdzekļu jaunu produktu, piedāvājumu veidošanai vai infrastruktūras ieguldījumiem nav un banku sektors jau līdz šim uzņēmējus, kas lūdza kredītus tūrismam, neatbalstīja. Un, protams, **vietējās ceļošanas kampaņas organizēšana** – kā spēle ceļotājiem un uzņēmējiem, izceļot katra novada piedāvājumu – īpašo, savādāko. Organizēt šo kampaņu valstiskā mērogā, lai vietējais tūrisms neattīstītos haotiski un vietējās kampaņas viena ar otru “nepārklātos”.

Uzņēmēji arī uzskata, ka **valstij būtu jāsadarbojas ar reģionālajām asociācijām** vairāk, jāuzticas un jāpiešķir līdzekļi vietējo **online platformu veidošanā** un uzturēšanā reģionālo produktu un piedāvājumu pārdošanai.

Būtu nepieciešama aktīvāka komunikācija **valsts (EK, LIAA) – reģionālās asociācijas – uzņēmēji**, vairāk ieklausīties uzņēmēju ieteikumos. Šī komunikācija pietrūka COVID-19 krīzes laikā, lai iegūtu bezmaksas vizuālo materiālu un oficiālo informāciju par ierobežojumiem, kas jāievēro uzņēmējiem tūrismā un ceļotājiem, par atbalsta rīkiem, ko piedāvā valsts.

Uzņēmēji jūtās gandarīti par veikto aptauju, jo **sajūt asociāciju interesi** par situāciju uzņēmēju dzīvē, par to problēmām un aktualitātēm, un vēlētos, lai šī interese nemazinātos, kā arī saņemtu vienotu informāciju par turpmākajām aktualitātēm, t.sk. ierobežojumiem un atbalstiem. Pēc pulcēšanās ierobežojumu atcelšanas **uzņēmēji cer, ka asociācijas atsāks darbu pie semināru un apmācību rīkošanas**, kā arī novēl ikvienai asociācijai aktīvāk iepazīt savus uzņēmējus.

Kopumā gan asociācijām, gan LIAA, gan pašiem sev uzņēmēji novēlē būt radošiem, izdomas bagātiem, jo “katrs pats savas laimes kalējs” jeb “ko paši mēs izdomāsim un izdarīsim, tik arī panākumu mums būs”.

Aptaujas beigās aicinājām uzņēmējus 7 balļu sistēmā novērtēt esošos valsts atbalsta pasākumus, kas aprīļa beigās tika piedāvāti uzņēmējiem, kur 1 ļoti slikti, bet 7 ļoti labi. **Vidējais vērtējums bija 3,4 balles, kas ir zemāks vērtējums nekā marta beigās, kad valdības rīcība tika novērtēta ar 4.**

Aicinām novērtēt šobrīd esošos atbalsta pasākumus, kas šobrīd tiek piedāvāti uzņēmējiem, un valdības un pašvaldību rīcību kopumā? (atbilde uz jautājumu nav obligāta)

Slikti Labi
3.39 / 7

Aptaujāto 383 respondentu vidējais novērtējums ir 3.39 (vērtējuma skalā no 1 līdz 7).